

מבוא

בעבודה הנוכחית אני מבקש לבחון את הסיבות שהביאו לכך שמאז שנות ה-70 ישנה דרישה חוזרת ונשנית של סקוטלנד להתנתק מבריטניה ולצאת לעצמאות. דרישה זאת שהייתה בהתחלה דרישה שולית זוכה כיום לתמיכה גוברת ובשנת 2014 אף היה נראה כי לתומכי הפיצול יהיה רוב בסקוטלנד. גם לאחר שהפסידו במשאל, נמשך הלחץ לקיים משאל נוסף וישנה בציבור הסקוטי תמיכה רבה לרעיון של יציאה לעצמאות. המטרה בעבודה הנוכחית שלי היא לבחון האם הסיבות ללחץ המתמשך ליציאה לעצמאות נובעות ממניעים לאומיים או שמא ממניעים אחרים של שיקולי תועלת ובמיוחד שיקולים כלכליים.

כתוצאה מהמגמה המתמשכת של שאיפה לעצמאות שמובילים כוחות פנימיים בסקוטלנד. התקיימו מספר משאלי עם בנושא, כאשר הראשון נערך בשנת 1979 והאחרון בשנת 2014. ממש בימים אלה שבה ועולה דרישה נחרצת של ממשלת סקוטלנד כי בריטניה הגדולה תאפשר לה לקיים משאל נוסף כבר בשנה הקרובה, עוד בטרם יצא תצא אל הפועל ההחלטה שהתקבלה במשאל-העם הגדול של בריטניה בסוגיית ה"ברקזיט".

שאלת המחקר: האם הרצון לעצמאות סקוטלנד נובעת מסיבות לאומיות אידיאולוגיות או שמא הסיבות לכך הן כלכליות וחברתיות?

כלומר, האם השאיפה לעצמאות נובעת מן הרצון להגדרה עצמית של העם הסקוטי והרצון שלו להביע את הייחוד הלאומי שלו או שמא הסיבות אשר גרמו למפלגה הלאומית הסקוטית לדרוש עצמאות מבריטניה נובעת מסיבות מעשיות יותר אשר יכולות להיטיב עם העם הסקוטי מבחינה כלכלית וחברתית. בתוך כך אבקש לבדוק האם התמיכה בעצמאות סקוטלנד נובעת מגורמים אשר מבקשים לחזק את הסמלים המסורתיים של הממלכה הסקוטית ואשר דואגים לחזק את היסוד הלאומי של העם הסקוטי והשוני שלו מן העם הבריטי או שמא הסיבה העיקרית לעזיבה נובעת מכך שאזרחי סקוטלנד הינם ברובם בעלי אוריינטציה שמאלנית אשר מבקשים להתנתק מן הממשלה הקפיטליסטית של בריטניה וליצור חברה ברוח התפיסות החברתיות כלכליות של אזרחי סקוטלנד. המענה לשאלת המחקר הוא למעשה אבחנה של הסיבה והרצון לקבל עצמאות. האם הסיבה היא השפעה אידיאולוגית של הלאומיות או שמא מדובר ברצון פרגמטי אשר גורם לרצון להתנתק מן הממלכה. מה חלקה של הלאומיות בדרישה לעצמאות.

השערת מחקר: הסיבות לדרישה של העצמאות אולי משתמשות בנימוקים לאומיים אידיאולוגיים אולם למעשה נובעים מן הרצון לשפר את מצבה של סקוטלנד מבחינה כלכלית וחברתית.

בהיסטוריה של סקוטלנד נערכו מספר משאלי עם בשאלה האם להיפרד מבריטניה או לא וגם כיום נמצא על סדר היום הנושא של קיום משאל נוסף, אולי אפילו כבר במהלך השנה הקרובה. הסיבה לכך שאני סבור כי הסיבות האמתיות אינן הסיבות הלאומיות היא שהעם הסקוטי אומנם שומר על מאפיינים לאומיים טקסיים במשך השנים אולם העובדה כי העם הזה לא היה עצמאי מזה מאות שנים להשערת טשטש את התפיסה הלאומית של אזרחי סקוטלנד.

היתרונות של כלכלת סקוטלנד

מבחינת השוואה פנימית בתוך ממלכת בריטניה, הכלכלה של סקוטלנד נחשבת לחזקה יחסית. סקוטלנד מוגדרת על-פי הנתונים כאזור השלישי הכי עשיר בתוך ממלכת בריטניה. יש בה תוצר לנפש של יותר מ-33 אלף דולר, שני האזורים היחידים בכל בריטניה בהם ישנו תוצר גבוה יותר, הם לונדון ודרום-מזרח אנגליה. בנוסף, שתיים מהערים בסקוטלנד, אדינבורו הבירה ואברדיין הנמצאת בצפון מאופיינות בשכר גבוה מאד, כאשר בשונה מרוב האזורים האחרים בבריטניה, המגמה של ממוצע השכר היא עלייה. אדינבורו נחשבת אף כמרכז פיננסי משמעותי לכל אירופה והיא העיר היחידה בבריטניה שיש לה מעמד כזה ואינה נמצאת באנגליה¹.

לכן על-פניו מדובר בנתונים אופטימיים, האמורים להצדיק את השאיפה של סקוטלנד ליציאה לעצמאות. כי הרי אם המצב הכלכלי שלה טוב בצורה משמעותית מהממוצע באי, מדוע לה להישאר חלק ממנו, הרי יציאה לעצמאות רק תיטיב את מצבה. הכלכלה הסקוטית נשענת על מספר עוגנים עיקריים. ראשית סקוטלנד עשירה בנפט שהוא אוצר טבע יקר ערך, לצד הנפט נשענת הכלכלה על תחומי היי-טק, דיג, חקלאות ועל תעשיית ויסקי משגשגת ובעלת שם יוקרתי בכל העולם. יחד עם זאת מבין כל אלה, ללא ספק הנפט והגז מהווים את העוגנים החזקים ביותר, מתוך 40 מיליארד ליש"ט של הכנסות מייצוא שרושמת כלכלת סקוטלנד בשנה, 14 מיליארד (יותר מ-30%) מגיעות מנפט ומגז².

אין ספק שהנפט הוא המנוע העיקרי שהזניק קדימה את הכלכלה הסקוטית. הנפט של סקוטלנד מגיע מהים הצפוני והוא הפך את העיר אברדיין לעיר נמל משגשגת ועשירה. בעיר נבנו בתי-זיקוק להפקת הנפט וכמו-כן היא הפכה לעיר נמל בינלאומית המשמשת כמוצא לים הצפוני. תעשיית הנפט הזרימה לעיר כסף קל והפכה אותה לעיר עשירה ומשגשגת המאופיינת בחיי לילה סוערים ובמרכזי קניות הומי אדם, מסעדות יוקרתיות ומכוניות פאר³.

אידיאולוגיה של מדיניות כלכלית בסקוטלנד

כאמור כאשר עוסקים בנושאים כלכליים, ההתייחסות היא לא אך ורק לאינטרסים כלכליים של תועלת, אלא גם לאידיאולוגיה כלכלית המבדילה בין סקוטלנד לבריטניה. במקרה זה החשיבות היא דווקא של מפלגות השמאל בסקוטלנד שמחזיקות בתפיסות סוציאל דמוקרטיות ותומכות בקיומה של מדינת רווחה המשקיעה באזרחיה. מבחינתן על-פי תפיסה זאת המדיניות הקפיטליסטית הרווחת בבריטניה מאז שנות ה-80 אינה מקובלת. בהתאם לכך יש הצדקה להתנתקות מסיבות של אידיאולוגיה כלכלית, על-מנת שסקוטלנד לא תהיה מחויבת למדיניות הכלכלית הכוללת שמפעילה ממשלת בריטניה.

בזכות המצב הכלכלי המשופר שקיים כיום בסקוטלנד, נהנים אזרחי סקוטלנד מיתרון על יותר תושבי בריטניה בחלק מהשירותים. הדבר נובע מכך שבתחומים בהם יש לממשלה הסקוטית אוטונומיה לניהול, היא משקיעה סכומי כסף בתחומים שמביאים לרווחת האזרחים. לדוגמא שכר הלימוד באוניברסיטה בסקוטלנד הוא בסבסוד משמעותי בהרבה לעומת שאר חלקי בריטניה, כך גם הסיוע ברכישת תרופות. בהתאם למדיניות זאת המאפיינת מדינות רווחה גם הוצאות הממשלה הסקוטית גבוהות יותר באופן יחסי לעומת ההוצאות בבריטניה כולה. הוצאות הממשלה עומדות על 44% מהתמ"ג של סקוטלנד לעומת ההוצאות של ממשלת בריטניה שעומדות על 40% מהתמ"ג.

¹ CentreForum "analysis of Scotland's Global Connections", Scottish Government, January 2014.

² CentreForum "analysis of Scotland's Global Connections", Scottish Government, January 2014.

³ Ibid, p.8